

ápolása s virágzása érdekében erőnkhez mérten minden kitelhető áldozatot készek vagyunk mindenkor, úgy a jelen vállalatra is egész buzgósággal meghozni; de — fájdalom — mi budapesti s a hazánkban (Erdélyen kívül) elszórta s nagy részben önmunkásságuk után élő tisztviselők és másféle foglalkozású unitáriusok korlátolt anyagi helyzetünk miatt jelentékenyebb anyagi áldozatokra képesek nem vagyunk. Apostoli buzgóságunk mellett apostoli szegénység levén a mi sorsunk.

Ime, kedves hitrokonaink az Urban, ezért fordulunk önökhöz is, keresztény szeretettel kérvén, hogy tekintve a magunk eleibe kitüzött, s unitárius szentegyházunk történetében, tekintélyének emelésében és üdvös fejlődésének biztosabb elősegítésében kiváló nagy fontossággal bíró czélt, sziveskedjenek testvériesen segédkezet nyújtani nekünk tervünk kivitelére. Nem kívánhatunk ugyan nagyobb áldozatokat erdélyi hitrokonainktól; mert tudjuk, hogy nagyobbára ők is szegénységgel küzködnek, s áldozatkészségük folyvást sokfelé van igénybe véve; de minthogy erdélyi hitrokonaink tömeges számmal s egyházilag szervezett viszonyok közt élnek, azt hisszük, módját találhatják, hogy a sok oldalról jövő apróbb adományok által itt a Duna mellett szentegyházunk érdekében létesítendő tervünket hathatósan előmozdítsák.

Kérésünket tehát ismételve, hitrokoni szeretetükbe ajánlva, vagyunk önöknek, kedves hitrokonaink az Ur Jézus Krisztusban szerető atyjokfiái

a b.-pesti unitár. fiók-egyházközség nevében s megbízásából
Budapesten, 1880. május 30-án.

Buzogány Áron,
a b.-pesti unitár. fiók-egyház titkára.

Végh József,
a fiók-egyház pénztárnoka.

Jakab Elek,
a kebli egyháztanács tagja.

Sebes Pál
a kebli egyháztanács tagja.

Székely Elek,
a kebli egyháztanács tagja.

M. Farkas Sándor,
a kebli egyháztanács jegyzője.

Hajós János,
a b.-pesti unitár. fiók-egyház gondnoka.

Bedő Albert,
a fiók-egyház másod-gondnoka.

Dr. Hatala Péter,
a kebli egyháztanács tagja.

Székely Mihály,
a kebli egyháztanács tagja.

Ürmösi Miklós,
a kebli egyháztanács tagja.

LEVELEZÉS.

Franciaország. St. Maixent, 1880. ápril. 9.

Kedves Uram!

Nem hiheti ön, mennyire meghat engem azon figyelem látása, melyel az önök egyháza van mind az iránt, a mi a franciaországi reformált egyházban, — jelesen pedig egyházunk szabadelvű pártjában történik. Teljesen igaz, hogy a valójában protestans egyházak mindenütt és mindig testvérek; és hogy a szükséges különbség mellett valódiilag egyik; egy szellem lelkesíti mindnyájokat.

Mivel Reville-nek a „College de France“-ba történt kinevezetéséről beszél ön, azt hiszem meg kell önnek mondanom, hogy megnyitó beszédét a népes hallgatóság, mely hallgatta, megtapsolta. Valójában nagyszerű is volt. Reville legkiválóbb, legszellemdúsabb tudósaink egyike;

igen finom és tanult, nagyon könnyű előadással bir. Az egész szabad-
elvű sajtó üdvözli a közoktatási ministert e kinevezésért.

Nyiltan bé kell vallanunk, hogy a köztársaság nagyon kedvez a
szabadelvű protestantismusnak, valamint azt is kimondhatjuk, hogy a
szabad protestantismus igen természetesen republikanus. Kevés, tiszte-
letre méltó kivételekkel, az orthodoxia mindenféle despotismushoz alkal-
mazkodik, és a despoták minden felekezetű orthodoxok között találnak
magoknak természetes szövetségeseket.

E perczen a szabadelvű protestantismust igen jó szemmel nézik
Franciaországban. Kétségkívül még vannak némi homályos foltok a ké-
pen; még vannak némi orthodox befolyások, melyek hatása koronként
érezhető; de nem kételkedem, hogy kevés kitartással elvégre is mind-
ezen hamis protestansok álarczát letéphetjük.

Azon napon — például — midőn a minister, a mi egyházi ügyeink
osztálya intézését megváltoztatja, nagy lépést fogunk tenni a békités,
kiválóan pedig az igazság és becsületesség útján. Valójában a protes-
tans osztálynak ügyei a legsiralmasabb módon intéztetnek; a szabadel-
vűeknek igazságot kell szolgáltatni, kéréseiket meg kell hallgatni.

A szabadelvű protestansok egyik kiváló íróját a „Christ et la Con-
science“ kegyes és lelkes szerzőjét, Pécaut Bodog urat a közoktatási
minister közelebről kinevezte az elemi oktatás főfelügyelőjévé. Előbb
egy küldetésrel bízta meg a közoktatási minister Olaszországba. Ezen
küldetésnek a czélja a másodfoku oktatás különböző módszereivel való
megismerkedés volt. Egy szóval, látom, hogy a szabad protestantismus
kiválóbb emberei bizalmi állásokat foglalnak, tudományos kiküldetések-
ben részesülnek, a közigazgatásnál alkalmaztatnak. Annyira, hogy azon
országban, a honnan XIV. Lajos kiűzte a protestansokat, mai napság
ezek állanak a civilisatio élén, kik a világitó szövétneket viszik, s meg-
szégyenitenék azt a nagynak tartott királyt. Szórol szóra valósul Bossuet
ezen mondása: „ezek mind hallatlan változások.“ Igaz ugyan, hogy a
katholikus nagy szónok egészen más értelmet adott gondolatának.

A nagy kérdés, mely napjainkban Franciaországban a lelkeket
foglalkoztatja, sőt elfoglalja, a klerikalis kérdés; a kormány által a je-
zsuitákat illetőleg kiadott az a rendelet, hogy feloszoljanak; és más
szerzetekhez csatlakozva, elismertetésökro a szükséges lépéseket tegyék meg.
Ezért nagy zaj és harag keletkezett; de kétségkívül elvégre megadják
magokat. A francia szellem antiklerikalis, a francia nép tulnyomó több-
sége ellensége a barátok és bárminő színű szerzetesek uralkodásának.
És ha a kolostorok ellen is akarnának szegülni az állam intézkedései-
nek, a nép fordulna legelsőbb a jezsuiták és a reudes papság más tag-
jai ellen.

Határozottan mi Franciaországban biztos lépéssel megyünk a ha-
ladás és vallásos szabadság útján; egy század óta a körülmények soha
sem voltak ily kedvezők a protestantismusra nézve, ha az orthodoxia
nem gátolná lépteinket. Azt hiszem azonban, hogy e század nem vég-
ződik bé anélkül, hogy a protestans eszmék nagy hódítást ne tegyenek
abban az országban, melyet oly sokáig „az egyház legidősebb leányának“
neveztek.

Örömmel értesültem az ön leveléből, hogy az unitarius eszmék

Magyarországon is terjednek, hogy önöknek most már Buda-Pesten is gyülekezetek van. Ebből az a tanuság vonható, hogy az igazság végre mindig győzelmeskedik. Vissza lehet ugyan tartani hosszasabban vagy kevesebb ideig, el is lehet nyomni; de az igazságot, mely az istenség eszméje, nem lehet megfojtani. Kétségkívül néha-néha könnyekkel hintjük el magvait; se baj, hisz gyermekeink győzelmi dallal aratják termését. Ez az eset Franciaországban is.

Fogadja stb.

Charruaud Dezső.

St.-Maixent, 1880. május 22.

Kedves Uram!

Mivel a magyar egyházak érdeklődnek az iránt, a mi a franczia egyházban történik, s mivel testvériesen felajánlja folyóiratát, hogy protestans életünk eszméit és tényeit közölhessük, iparkodni fogok minden oly jelenséget, mely önöket érdekelheti, közölni.

Nem akarom megengedni, hogy elmosódjék az a benyomás, melyet a közelebbi napokban éreztem egy St. Maixentban közelebről tartott nagy ünnepély alkalmával, a nélkül, hogy arról önnek néhány sort ne írjak. Bár ez az ünnepély egészen hazafiui — sőt mondhatni némileg politikai volt, mind a mellett mégis egy nagy ünnepély volt minden protestansra nézve. Mi, poitoui protestansok, jogosan büszkék voltunk az ez alkalommal szokatlanul kifejtett pompára és dicsőségre, hisz so-rainkból egyet dicsőítettek.

Vasárnap május 16-án leplezték le Belfort jeles védelmezőjének Denfert-Rochereau ezredesnek emlékére emelt szobrot. A derék és rettenthetetlen Denfert Sz.-Maixentban született 1823-ban, egy ősi protestans családból; maga is mindig buzgó védelmezője volt a szabad protestantismusnak. Szép és nemes jellemű, feddhetetlen becsületességű, nemesen büszke öntadattal bíró ember volt. Még nagy szolgálatokat tett volna Franciaországnak, a köztársaságnak és a protestantismusnak, ha a halál oly véletlenül el nem ragadja 54 éves korában.

Denfert mindig republikanus volt, s mivel gondolkozásmódját soha sem titkolta, a császárság alatt mindig rosszul volt jegyezve; de mivel nagy értékű katonatiszt volt, nem merészkedtek elmozdítani. 1872-ben tagja volt a párizsi zsinatnak, a hol magasan és bátran tartotta a protestans szabadelvűség zászlóját. Az orthodoxok nem is szerették: ezért sokan nem is irtak alá emléke felállítására, mely közalírást utján állítatott fel. Meddig mehet a gyűlölet! Egészen odáig, megtagadja a valójában hősi nagyságot egy olyan embertől, a kit minden protestans féltekenyen magáénak követelhet. 1870-ben azok a vezénylők, kik akkor várakban parancsnokoskodtak, csaknem mindnyájan feladták azokat; csak kettő tartotta meg mind végig. E kettő közül az egyik Denfert volt, a ki csak a kormány egyenes rendeletére adta fel a rábizott várat: ő protestans volt. Csak hazafiságból is nem kellene-e minden protestansnak kötelességének érezni, hogy megragadja az alkalmat Denfert emléke megörökítésére.

Denfertre is alkalmazhatók IV. Henriknek egy féltékenység és hiba nélküli protestansra Lanonra mondott eme szavai: „nagy katona, de még jobb ember volt.“ Valójában Denfertnek jeles szive volt; magán életében minden viszonyban szívélyes, társalgása érdekes, rokonszenves volt.

Az utóbbi vasárnapon a rengeteg sokaság, mely emléke körül csoportosult fennen tanusította bámulatát a hős nagysága iránt, kinek korunk történelmében egy szép lap jut.

A Mars mezőn neki emelt emlék nagyszerű, egy gyönyörű granit talapatból és egy szoborból áll, mely azokból a belforti ágyukból van, melyeket Denfert Franciaországnak megtartott. Denfert állva van ábrázolva, görcsösen tördeli kezeiben Treskow német tábornoknak levelét, melyben ez a vár feladására hívja fel, jobb kezében kardját tartja, ajkain a német tábornoknak adandó ezen válasza látszik lebegni: „ismerjük a köztársaság iránt kötelességünket s el vagyunk határozva teljesíteni.“

Boldogok minden nemzetbeli protestansok, hogy Denfert nevének hallatára elmondhatják: „Közülünk való volt.“

Utolsó levelem óta a franciaországi reformált egyházban a viszonyok nem változtak; a nyári hónapok alatt a nyugalom korát fogjuk élni. Ugy látszik, hogy az orthodoxok két pártra oszoltak: az egyik — a becsületesebb — hajlandó engedményeket adni a szabadelvűeknek, hogy a szakadás megelőztessék; a másik — a hevesek, a kik épen nem scrupulosusak, inkább siettetni akarnák az eseményeket, s a szakadást végrehajtani. Melyik győzedelmeskedik? Nagyon bajos előre látni. A klerikalisoókkal szembe — legyenek protestansok vagy katolikusok — az ember sohasem biztos a hónapi napról. Szerencsére az állammal is számolniok kell. Ha határtalanul intézkedhetnének, rég elfojtották volna a szabadságot, mert nem aggódni, sem szégyenleni nem tudnak.

Valószínű, hogy az ősz előtt semmi érdekes sem fog történni. Értésüléseim szerint ugyanis az egyházi testületek megújítására a képviselők választása az év vége előtt nem fog megtörténni. Törvényesen már januárban meg kellett volna történni. De az államtanács által a választási szabályzat megállítása végett támasztott késleltetésen kívül az orthodoxok fondorkodásának sikerült, hogy egy egész évig hátráltassák a választásokat.

A mi protestans egyházunkon kívül, nem beszélek önnek a katólikus klerikalis izgatásról a f. évi mártius 29-én, a fel nem hatalmazott szerzeteket illetőleg kibocsátott kormányrendelet ellen; a politikai napi lapokból ez eléggé ismeretes. Nekem az a meggyőződés, hogy a szerzetek nem győzedelmeskednek, hanem megkísértik, hogy a törvényt megkerüljék oly módon, hogy iskoláik vezetését világi tagokra bízzák, a tagokat oly szerzetekbe osztván be, melyek iskola tartásra fel vannak hatalmazva. Ekkor a kormány eljárása bajossá és kényessé válik.

Júniusban Párisba költözöm és ezután ott fogok lakni. Remélem, hogy ott a források közelében levén, még részletesebb tudósításokat küldhetek önnek a mi egyházi ügyeinkről.

Charruaud D.

Hódmezővásárhely, 1880. június 1.

T. Szerkesztőség!

Mult hó 17-én, pünköst másod napján nagy fontosságú ünnepe volt az itteni unitarius atyafiaknak. A mult évben alakult meg a főkegyház s csatlakozott a kolozsvárihoz. Mondott napra bejött Kolozsvárról T. Nagy Lajos tanár és esperesúr a hitrokonok meghívására. Isteni tiszteletet tartott a gazdasági és ipari szakosztályokkal megtoldott felsőbb népiskola ipari szakosztályának nagy termében. Hallgatóság oly szép számmal gyült össze helybeli és vidéki unitariusokból s más felekezettek közül, hogy a terem nem is fogadhatta be mind. Az emelkedett ima után szellemes beszédet mondott a várakozáshoz méltó szabatos előadással N. L. esperes ur 1. Kor. VI, 19. alapján, ezen háromkérdésre adván meggyőző feleletet: 1. Mi a szentlélek? 2. Kitől származik? és 3. Kikben lakozott és lakozik? Nagy volt az érdeklődés városunk közönségében. Az unitáriusok az első pünköstre képviseltek vissza magokat. Tele voltak tüzzel, lélekkel, örömkönnnyet sirtak. A 17-ik évszáz vége óta nem zengett még az Ige unitárius felfogás szerint a magyar alföldön. Közel 200 év után városunkban esendült az meg először a maga tisztaságában és szabad magas röptében. A beszéd mindenkit tájékozott a felől, hogy az unitarismus nem akar ugy nevezve missionariuskodni, mert csupán aaptanaiban, s azoknak erejében bizik és méltán. Ezért a többi felekezetek részéről sem találkozott ellenszennvel. Mindenkinék jogában áll keresni az igazságot. Az egyh. beszéd végével a komoly hangulatba jött hivek uri vacsorában részesültek. A kicsiny gyülekezet buzgó, vallásos éneke szintén nagyban befolyt a közhangulat emelésére.

Isteni tisztelet után atyafiságos ebédre gyűltek össze a hivek közöttök más felekezetűek is, id. Szamecz András fáradhatatlan buzgó gondnok polgártársunk vendégszerető házánál, a hol szintén a testvéri szeretet ünnepe folyt tovább őszinte, fésztelen beszélgetés és pohárköszöntések kíséretében.

Estére hivatalos volt az esperes ur a Könyves bácsi jubileumára, a ki 50 évet működött a nehéz tanítói pályán. A nagyszámu diszes társaság kedélyesen mulatott vacsora közben. Egyik pohárköszöntő a másikat érte. Az esperes urra is emeltek, s ő is városunk lelkes magyar közönségére.

Vajha minél többször részesülnének a hivek ilyen látogatásban. Ennek kedves emléke sokáig megmarad közöttünk. A mondott beszédek és imák valószínűleg megjelennek nyomtatásban az ünnepély emlékére.

f.

T. Szerkesztőség:

Kolozs, 1880. jun. 6.

Kolozsi virágzó gyülekezetünknek f. év jun. 6-án szép ünnepe volt. Hiveink buzgósága, tényleges áldozatkészsége templomunkat megújítván, s romlásnak indult tornyunkat újra fölépítvén e napou ujolag felszenteltük egyházunkat az Urnak, ki segedelmével a munkában megsegített. Legyen szabad ez ünnepélyről pár sor leírást adnom. Főt. Ferencz József püspök ur Mlgs. Horváth Kálmán, főgymnasiun felügyelő gondnok urral egy kocsiban, t. Nagy Lajos kolozs-dobokaköri esperes, t. Derzsi

József és Péterfi Dénes kolozsvári papok és t. Benedek Áron képezd. tanár kíséretében d. e. 9 órakor érkezett Kolozs határán egy csinos lovas banderiumtól fogadva, melynek nemzeti színű zászlói e feliratot lengették: „Éljen Ferencz József unitarius püspök!” A főt. püspök urat a lelkészi lakon felállított diszkapunál t. Elekes Mózes helyb. lelkész üdvözölte az ekklizsia nevében, mire a püspök ur meleg szavakban válaszolt. Megérkezése után a főt. ur az isk. felügyelő gondnok úrral meglátogatta a gyülekezet iskoláját, melyet sajnálattal kell mondanom, nem talált az újabb nevelési igényeknek megfelelőnek. A felszentelési ünnepély 10 órakor vette kezdetét. A gyülekezet lelkes éneke és a kolozsvári főtanodai dalkör néhány tagjának műéneke után t. Nagy Lajos esperes lépett a szószékre és mondott egy emelkedett szellemű, szívhez szóló imát. Ezt ismét műének követte, mire jött t. Derzsi József alkalmi költői képekben gazdag nagyhatású beszéde Péld. 18,10. alapján: „Erős torony az Urnak neve, ahoz folyamodik az igaz, és bátorságos léssen!” Utána a főt. püspök ur jelent meg a szószéken és tartotta a felszentelő beszédet. A főt. úr ezelőtt 28 évvel mint ifju deák prédikált volt még a kolozsi gyülekezetnek, de bizony aligha a gyülekezet vénei most ráismertek. Mily fölemelő volt hallani megragadó ékesszólását, melylyel a templomok és tornyok célját adta elő, mely nem az, hogy elválasztó erősségek vagy pedig börtön helyek legyenek a lélekre nézve, hanem világító magaslatok, honnan szellemi szabadság és üdv származzék ki. Az egész püspöki beszédet, valamint a megáldó imát is a legfeszültebb figyelemmel hallgatta végig a népes közönség, melyben jelen láttuk a helyb. különböző felekezetű papokat és csaknem az összes kolozsi intelligentiát. Az urvacsoránál t. Péterfi Dénes tartott fölemelő, áhitatra gerjesztő agendát.

Templom után a főt. urnál Bartha főjegyző vezetése alatt a városi tanács és a helyb. különböző felekezetek lelkészei tisztelegtek, kifejezvéen, hogy nemcsak az unitarius okkla, hanem a város is szerencsésének tartja, hogy vendégeül tisztelheti. A főt. püspök ur kedvesen hallgatott válaszában a különböző nemzetek és egyházak közti egyetértés ápolására kérte a tisztelgőket.

Ezután ünnepélyes közebed következett, mely szellemes pohárköszöntések közt vidáman folyt le.

A főtiszt. úr a fenemlített vendégekkel d. u. 5 órakor hagyta el Kolozst.

E nap bizonyára maradandó és áldást hozó emlékeket hagyott hátra egyházunkban.

r. l.

IRODALMI ÉRTESITŐ.

A „Vasárnap” czim alatt megindítandó olcsó protestans néplap ügyében Czelder Márton jelenti, hogy a tervezett néplap folyó évi oktobertől kezdve, hetenként egy nagy nyolczadrét iven, ezen felirattal: „Evangeliumi egyház Magyarországon” megjelenik. Egyszersmind felkéri mindazon tisztelt ügybarátokat, a kik a megindítandó lapnak népünk vallás erkölcsi emelése szempontjából szükségét látják, hogy ötlet julius